

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Янкового Миколи Олександровича на дисертацію Кондратюк Лесі Володимирівни «Методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Забезпечення боротьби зі злочинністю як однією з найбільших соціальних проблем у світі, завжди є актуальним. Дослідження сучасного стану законності у сфері земельних відносин свідчить про те, що розпорядження і користування земельними ділянками здійснюється з грубими порушеннями закону, наносячи суттєву шкоду як державі, так і правам та законним інтересам власників і користувачів земельних ділянок. Результатом цього стала масова криміналізація сучасного земельного ринку в Україні, що супроводжується системним розповсюдженням посадових зловживань, корупційних схем, незаконною зміною цільового призначення земель тощо. Прогресуючий ріст злочинів у сфері земельних відносин створює сприятливі умови для виникнення та функціонування злочинних груп, які займаються протиправною діяльністю у цій сфері на професійному рівні.

Велику небезпеку становлять злочини посадових осіб, уповноважених здійснювати розпорядчі функції при операціях із землею. Водночас продовжують посилюватися тенденції якісних змін злочинності у земельній сфері у напрямку її інтелектуалізації, організованості, технічної оснащеності, корумпованості і захисту від переслідування. Не дивлячись на те, що феномен злочинності у сфері земельних відносин (особливо економічної, службової і корупційної спрямованості) не є новим для українського суспільства, необхідно наголосити, що комплексна методика розслідування злочинів означеної категорії перебуває у процесі розробки.

Таким чином, актуальність теми дисертації, в рамках якої досліджуються методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин, є безсумнівною.

Актуальність дисертаційного дослідження також підтверджується і виконанням його в рамках наукових досліджень Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0116U006773), а також в рамках плану науково-дослідницької роботи кафедри кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ «Охорона та захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» (0114U004019).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація Кондратюк Лесі Володимирівни є одним із перших у вітчизняній науці криміналістики досліджень, присвячених основам комплексної методики розслідування злочинів у сфері земельних відносин. Таким чином, результати дисертаційного дослідження мають наукову й практичну цінність, характеризуються науковою новизною.

За результатами дисертаційного дослідження авторка дійшла низки висновків, зокрема, щодо системи злочинів у сфері земельних відносин, місця в ній криміналістичної характеристики, а також дисертанткою детально проаналізовано та встановлено взаємозв'язки між такими її елементами як предмет злочинного посягання, механізм злочинної діяльності із урахуванням посадового становища особи, яка вчиняє злочин, та предметом злочинного посягання, особа злочинця із подальшою класифікацією за критеріями наявності владних повноважень та фахової компетенції, особливостей слідоутворення залежно від предмета злочинного посягання; внесено власні пропозиції щодо їх застосування в практичній діяльності.

Особливу наукову й практичну цінність дисертаційному дослідженню надають опрацьовані авторкою результати анкетування, проведеного в його рамках.

Дисертаційне дослідження містить й багато інших тверджень, висновків, які являють собою значний внесок у криміналістичну доктрину та

мають значення для удосконалення правотворчої та правозастосовної практики.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації визначається тим, що здобувачкою було вивчено та проаналізовано значний масив наукових джерел як загальнотеоретичного, так і практичного характеру, які стосуються теми дослідження. Текст дисертації свідчить про використання дисертанткою зрозумілої мови авторських висловлювань, доцільно визначено методіку дослідження, а саме - були використані наступні методи: гносеологічний метод, логіко-юридичний, наукознавчий, порівняльно-правовий, герменевтичний, соціологічний, статистичний.

Також мета дослідження відповідає його предмету та в повній мірі розкривається у поставлених дисертанткою завданнях.

Дисертація відзначається наявністю наукової новизни, адже авторкою вперше на підставі аналізу земельного та кримінального законодавства обґрунтовано, що систему злочинів у сфері земельних відносин утворюють: *по-перше*, злочини економічної спрямованості у сфері земельних відносин; *по-друге*, злочини екологічної спрямованості у сфері земельних відносин та визначено їх перелік з урахуванням норм чинного кримінального законодавства, а також розроблено криміналістичну класифікацію злочинів у сфері земельних відносин за такими класифікаційними критеріями: а) предмет злочинного посягання; б) спосіб готування, вчинення та приховування злочину; в) особа злочинця; г) особливості формування слідової картини такої злочинної діяльності; виокремлена та охарактеризована система обставин, які підлягають з'ясуванню під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин, зокрема: обставини, які характеризують механізм чи технологію злочинної діяльності у зазначеній сфері; обставини, які відображають форму вини та безпосередньої участі особи у реалізації механізму злочинної діяльності; обставини, які характеризують особу злочинця із акцентуванням уваги на встановленні

фахових компетенцій та посадових повноважень; з урахуванням положень нового кримінального процесуального законодавства виокремлено та проаналізовано основні форми та напрями взаємодії під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин, *по-перше*, з оперативними підрозділами; *по-друге*, з органами, що здійснюють державний контроль (нагляд) за використанням та охороною земель із урахуванням їх компетенції та функціональної спрямованості щодо реалізації відповідних повноважень у зазначеній сфері; *по-третє*, із суб'єктами, які володіють спеціальними знаннями, з виокремленням форм та напрямів такої взаємодії у межах кримінальних проваджень, розпочатих за різними категоріями злочинів у сфері земельних відносин тощо.

Викладене може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації як самостійного наукового дослідження з актуальної та важливої для науки криміналістики та практики проблематики.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони сприятимуть вдосконаленню практики застосування методик розслідування злочинів у сфері земельних відносин, а також можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – як основа для подальших наукових розробок положень методики розслідування злочинів у сфері земельних відносин;

- освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін кримінально-правового циклу та підготовки підручників, навчальних посібників, практикумів із зазначених дисциплін.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертаційне дослідження характеризується логічно сформульованим змістом, науково коректними та вичерпними висновками.

Дисертація містить перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які містять вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел та додатки.

Перший розділ «Криміналістичний аналіз злочинів у сфері земельних відносин» включає три підрозділи.

У першому підрозділі **«Сучасний стан наукового забезпечення розслідування злочинів у сфері земельних відносин»** авторкою встановлено, що у вітчизняній криміналістичній науці відсутні дисертаційні та монографічні дослідження, в яких би з урахуванням чинного земельного та кримінального процесуального законодавства розглядалися питання побудови комплексної методики розслідування злочинів у сфері земельних відносин. Наявні ж дослідження із зазначеної проблематики базуються на законодавстві, яке протягом останнього часу зазнавало кардинальних змін, і не охоплює усього комплексу теоретичних та практичних проблем, що виникають при розслідуванні вказаних злочинів. Увагу дослідників зосереджено переважно на питаннях розслідування самовільного зайняття земельної ділянки.

Другий підрозділ «Криміналістична класифікація злочинів у сфері земельних відносин». Здобувачкою справедливо зазначається, що криміналістична класифікація злочинів у сфері земельних відносин є важливим елементом методики їх розслідування оскільки залежно від того, до якої саме категорії належать злочини у сфері земельних відносин, будуть відрізнятися особливості способу їх підготовки, вчинення і приховання, а також криміналістичні риси суб'єкта злочину, характер спричинених наслідків, особливості слідової картини, коло обставин, що підлягає встановленню, характеристика типових слідчих ситуацій і, що головне, особливості виявлення та розслідування цих злочинів. На думку дисертантки, і з нею слід погодитись, криміналістичну класифікацію злочинів, що вчиняються у сфері земельних відносин, доцільно провести насамперед за критеріями, які характеризують предмет злочинного посягання, спосіб готування, вчинення та приховання цих злочинів, особистість злочинця та слідову картину злочинів зазначеної категорії.

Третій підрозділ «Криміналістична характеристика злочинів у сфері земельних відносин» присвячений дослідженню одного з найважливіших елементів науково обґрунтованої методики розслідування злочинів у сфері земельних відносин - їх криміналістичної характеристики. Як вірно відмітила здобувачка, зазначена категорія є не лише предметом досліджень з боку науковців, а й активно використовується у практичній слідчій діяльності, оскільки слугує базою для побудови і перевірки слідчих версій, визначення послідовності і тактики слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та інших організаційних заходів під час досудового розслідування.

Розділ 2. «Організація розслідування злочинів у сфері земельних відносин» містить три підрозділи.

У першому підрозділі «Обставини, що підлягають встановленню» авторка справедливо зазначає, що визначення кола обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні має принципове значення для розробки окремих криміналістичних методик. Коло цих обставин визначається виходячи з положень як кримінального процесуального (ст. 91 КПК України), так і кримінального законодавства, що визначають кримінально-правові ознаки злочинів у сфері земельних відносин (статті 190, 191, 197¹, 236, 239, 239¹, 239², 252, 254, 356, 358, 364, 365², 366, 367, 368, 368⁴, 369, 369² КК України).

Другий підрозділ «Типові слідчі ситуації та версії на початковому етапі розслідування злочинів у сфері земельних відносин» присвячений питанням, які у структурі методики розслідування злочинів посідають самостійне місце, тобто типові слідчі ситуації й зумовлені ними оптимальні програми організації розслідування. Слушною є думка авторки, що саме від особливостей слідчих ситуацій залежить напрямок роботи слідчого, визначення ним поточних і перспективних шляхів та завдань розслідування, послідовність і засоби їх вирішення. Заслуговує також на увагу твердження дисертантки про те, що в умовах недостатності відомостей про вчинений злочин одним з ефективних методів пізнання є побудова і перевірка версій.

Третій підрозділ «Форми та напрями взаємодії під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин» розкриває форми взаємодії як важливий напрям забезпечення ефективності досудового розслідування злочинів у сфері земельних відносин. Здобувачкою робиться вдала спроба побудови видової характеристики основних форм взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та контролюючими органами під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин. Заслугує на увагу взаємодія при розгляді матеріалів перевірок контролюючих органів, направлених до правоохоронних органів; взаємодія при призначенні перевірок додержання вимог земельного законодавства під час провадження досудового розслідування; взаємодія зі співробітниками контролюючих органів при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій тощо.

Розділ 3. «Тактичні особливості розслідування злочинів у сфері земельних відносин» складається з двох підрозділів.

Перший підрозділ «Тактичні особливості проведення окремих процесуальних дій та тактичних операцій» констатує, що методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин передбачає проведення на початковому етапі різноманітних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, специфікою з яких відрізняються: огляд місцевості, приміщення, речей і документів; допит свідків, потерпілих, підозрюваних; обшук; слідчий експеримент; витребування та отримання речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок; отримання тимчасового доступу до документів.

Доцільно зауважено здобувачкою відносно актуальності для ефективного проведення розслідування злочинів у сфері земельних відносин використання тактичних операцій «Документ», «Затримання» та «Корумповані зв'язки».

У другому підрозділі «Форми та напрями використання спеціальних знань під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин» здобувачкою встановлено, що з урахуванням положень чинного

КПК України, слід виділити три процесуальні форми використання спеціальних знань під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин: 1) самостійне використання спеціальних знань слідчим; 2) участь у кримінальному провадженні спеціаліста; 3) проведення експертизи.

Слід схвально віднестися до думки авторки про те, що для встановлення криміналістично значущої інформації в розслідуванні злочинів у сфері земельних відносин одну з провідних ролей відіграє судова експертиза.

Висновки відповідають поставленим завданням дослідження у межах обраного об'єкта та предмета, містять розроблені авторкою теоретичні наукові положення, практичні рекомендації.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Результати дослідження відображені здобувачкою в наукових фахових виданнях, які відповідають вимогам МОН України, а також у виступах авторки з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що свідчить про належний та достатній рівень апробації результатів дисертаційного дослідження. Основні результати дослідження знайшли відображення у 7 публікаціях, з яких 5 – у наукових журналах і збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук, та у 2 тезах доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях, які розкривають основний зміст дисертації.

Зазначене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Кондратюк Лесі Володимирівни як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки криміналістики та практики проблеми.

Водночас, віддаючи належне кропіткій та високоякісній роботі дисертантки Л.В. Кондратюк, високо оцінюючи рівень дослідження, його актуальність та новітність підходів до дослідження обраної проблематики, варто звернути увагу на окремі положення, які мають дискусійний характер,

потребують додаткової аргументації, обґрунтування чи роз'яснення здобувачкою під час публічного захисту. А саме:

1. У підрозділі 2.1. дисертантка справедливо зазначає, що визначення кола обставин, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні, має принципове значення для розробки окремих криміналістичних методик. Коло цих обставин визначається виходячи з положень як кримінального процесуального (ст. 91 КПК України), так і кримінального законодавства в частині кримінально-правових ознак злочинів у сфері земельних відносин (статті 190, 191, 197¹, 236, 239, 239¹, 239², 252, 254, 356, 358, 364, 365², 366, 367, 368, 368⁴, 369, 369² КК України). Проте, цікавить бачення авторки у форматі не загальних (передбачених ст. 91 КПК України) обставин, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні, а конкретизованих щодо певного складу злочину сфери земельних відносин.

2. Важливим напрямом забезпечення ефективності досудового розслідування злочинів у сфері земельних відносин є організація належної взаємодії слідчого як з оперативними підрозділами, так і органами, що здійснюють державний контроль (нагляд) за використанням та охороною земель. Це переконливо доводить у своїй роботі здобувачка (підрозділ 2.3.), і це не викликає сумнівів. Як зазначає авторка, основними формами взаємодії слідчого з оперативними підрозділами є процесуальні (прямо передбачені КПК України) та організаційні (непроцесуальні, організаційно-тактичні). Цікаво дізнатись, які вбачає дисертантка процесуальні (прямо передбачені КПК України) форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин?

3. У підрозділі 3.1. здобувачка цілком справедливо констатує, що методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин передбачає проведення на початковому етапі різноманітних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій: огляд місцевості, приміщення, речей і документів; допит свідків, потерпілих, підозрюваних; обшук; слідчий експеримент;

виребування та отримання речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок; отримання тимчасового доступу до документів тощо. Цікаво дізнатись: від чого залежить коло, характер та послідовність слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій на початковому етапі розслідування злочинів у сфері земельних відносин?

Насамкінець слід зазначити, що вказані зауваження стосуються питань, що мають дискусійний характер, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка містить низку теоретичних положень, що відповідають вимогам наукової новизни і мають доктринальне та прикладне значення.

Дотримання академічної доброчесності. Представлене дисертаційне дослідження виконане Кондратюк Л.В. самостійно, дисертація являє собою оригінальну працю. В роботі відсутні будь-які положення, які б порушували академічну доброчесність. Академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та/або наукових публікаціях здобувачки рецензентом не виявлено. У дисертації наявні усі необхідні посилання на використані джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей, а також надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності.

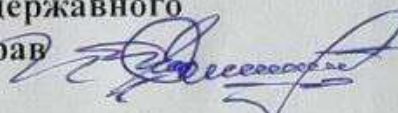
Загальний висновок. Представлена до захисту наукова робота є змістовним і оригінальним дисертаційним дослідженням. Тема дисертації актуальна, сформульовані дисертанткою висновки і рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для правової науки, але й для правозастосовної практики. Викладені в дисертації пропозиції є теоретично обґрунтованими. Дисертанткою вирішується актуальне наукове завдання, яке полягає у всебічному вивченні методики розслідування злочинів у сфері земельних відносин. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, мова роботи відзначається точністю, логічністю та аргументованістю викладу. Наукові положення у тексті дисертації за формою викладу доступні, у смисловому плані довершені, цілісні та взаємопов'язані. Матеріал у дисертації викладено у

послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються відповідними результатами дослідження. Досягнуті результати доповідались авторкою та обговорювались під час науково-практичних конференцій і відображені у достатній кількості наукових публікацій.

Таким чином, на підставі викладеного можна дійти висновку, що дисертація Кондратюк Лесі Володимирівни «Методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пунктам 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Кондратюк Леся Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу та
криміналістики Одеського державного
університету внутрішніх справ

 Микола ЯНКОВИЙ

02.02.2024

«Підпис Миколи Янкового засвідчую»
Начальник ВКЗ Одеського державного
університету внутрішніх справ
підполковник поліції

02.02.2024

 Едуард ДАНЕЛЯН